

• MŰZEUM • SZERENCs

FA
86

'88/2

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESÍTŐJE

Fery Antal fametszete X2

A címlapon: FERY ANTAL fametszetei X2

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESÍTŐJE XVII.ÉVF. 2. SZÁM
SZERKESZTŐ DR. ARATÓ ANTAL, A KIADÁSÉRT FELEL DR. VIDA KLÁRA K.B.K. TITKÁR

TARTALOM

Dr. Soós Imre: Fery Antal művészete

KIÁLLÍTÁSOK

Drahos István emlékkiállítás

Király Zoltán: Pencso Kulekov exlibris-kiállítása

MŰHELY

Sz. Kürti Katalin: Emlékezés az Ajtósi Dürer Céhre

Horváth Hilda: A XX. század elején készült magyar ex librisek tematikai csoportosításának lehetőségei. 3. Foglalkozási jelképek az ex libriseken

AZ EX LIBRIS MŰVÉSZEI

Galambos Ferenc: Simó Enikő

HÍREK, ESEMÉNYEK

KÖNYVESPOLC

A jelenkori ex libris életrajzi és bibliográfiai enciklopédiája. 6. köt.,

Imolay Lenkey István: Korda Béla ex librisei és alkalmi grafikái,

Exlibriskunst und Graphik — a D.E.G. évkönyve. (Ism. Dr. Soós Imre.)

LAPSZEMLE

Szerkeszti: Dr. Soós Imre

Fery Antal fametszete X2

Fery Antal grafikusművész, a Kisgrafika Barátok Körének elnöke 1988. június 12-én töltötte be 80. életévét.

Az évforduló alkalmából 1988. június 15-én kisgrafikai életművének legjobb darabjaiból kiállítás nyílt a Fészek Művészklubban.

Dr. Vida Klára titkár üdvözlő szavai után Béres Ferenc énekművész Fery Antalt legkedvesebb dalaival köszöntötte születésnapja alkalmából, majd Dr. Soós Imre, a KBK vezetőségének tagja megnyitotta a kiállítást.

A KISGRAFIKA ezzel a számmal köszönti az évforduló alkalmából a magyar kisgrafika, a fametszet művészetének örökifjú Mesterét, neki jó egészséget és további, sikeres alkotó esztendőket kívánva.

Szerkesztőbizottság

Fery Antal fametszete X2

FERY ANTAL MŰVÉSZETE

1988. júniusában a kisgrafika barátainak széles tábora ünnepelte Fery Antal grafikusművészt 80. születésnapja alkalmából. Ex libriseiből a Fészek Művészklubban rendezett kiállítással és az évfordulóra kibocsátott kisgrafikai mappájával a KBK köszöntötte immár egy évtizede e minőségben is tevékeny elnökét. A születésnaphoz időzített „Szocialista kultúráért” kitüntetéssel a kulturális kormányzat fejezte ki elismerését a művész sokirányú ízlésnevelő, ismeretterjesztő tevékenységéért.

Ez a cikk az évforduló alkalmából Fery Antal fél évszázados alkotótevékenységéről kíván összképet adni az olvasóknak. Az írás egyben adósság törlesztése is, hiszen a művésztől lapunk hasábjain ilyen összefoglaló méltatás régóta nem jelent meg.

Fery Antal fametszete X2

Fery Antal 1908. június 12-én született a nagy történelmi múltú Szerencs községben, mely műemlékein kívül cukorgyáráról is nevezetes. Családja tizedik gyermekeként igen fiatalon kezdett el ebben a gyárban dolgozni. Kitanulta a bádigos mesterséget. A szabad idejében szívesen rajzolgató fiatalember tehetségére felettesei felfigyeltek s a támogatás sem maradt el. 1927-ben a Szerencsi Cukorgyár ösztöndíjával megkezdí művészeti tanulmányait a budapesti Iparművészeti Iskolán. 1935-ben Varga Nándor Lajos szellemi útravalójával ellátva átveszi grafikus oklevélét. A következő években alkalmazott grafikai munkákból tartja el magát, kiállításokat tervez, üzleti grafikákat készí. Varga Mátyás meghívja a Szegedi Szabadtéri Játékok díszletezési munkáihoz. (Az itt töltött hónapok derűs epizódjairól nemrég a szegedi kisgrafikai találkozó résztvevői hallhattak ízes megemlékezést a művésztől.)

Saját elmondásából tudjuk, hogy fametszetek készítésével 1939 óta foglalkozik. Kisgrafikai alkotásjegyzékében az első lapok is ezzel az évszámmal szerepelnek. Mire belelendült ebbe a műfajba, már ki is tört a második világháború. Az exlibris-gyűjtés stagnált, majd a háború végére teljesen elhalt. Megmutatkozára sincs ebben az időben sok lehetőség. Ex libriseivel egyetlen alkalommal, 1943-ban szerepel a Műcsarnok kiállításán. Alkotásjegyzéke az 1944-45 évekből nem tartalmaz kisgrafikát. 1946-ban kilenc, 1947-ben pedig mindössze két lap kerül ki kezei közül. Az ötvenes évek elején is csak 1-2 kisgrafikát készí évente.

Másfél évtizedes mozdulatlanság után 1959-ben, a Kisgrafika Barátok Körének megalakulása keltett hullámokat a honi kisgrafikai élet állóvívén. Elsőként Galambos Ferenc ismeri fel Fery Antal exlibris-művészetének értékeit. 1960-ban a művészről szóló cikke a dán gyűjtők Nordisk Exlibris Tijdschrift című lapjában jelenik meg. Olaszországban ugyanakkor

Bono Salvatore méltatja tevékenységét a Rómában megjelenő Exlibris c. lapban.

Hároméves működés után, 1962-ben a KBK már annyira megerősödött, hogy tagjainak ragaszkodását mappák kiadásával jutalmazhatta. A párizsi exlibris-kongresszus tiszteletére készült első kisgrafikai mappa után a Kör második ilyen kiadványa Fery Antal 40 ex librisét tartalmazta. Galambos Ferenc az ehhez írt előszóban felvetette a kérdést, mi a titka Fery Antal művészetének? „Legelsősorban is az egyszerűség. Ez az egyszerűség nem képzeletszegénység következménye, hanem a kevéssel sokat mondani tudás ritka erénye”. A lapokkal kapcsolatban megemlíti, hogy a művész ex librisei nemcsak a művészt adják maradéktalanul, hanem a lap tulajdonosát is ember-közelbe hozzák. Utal a betű és a kép szerves kapcsolatára, a művész anyagtiszteletére, a kis felületen tapasztalható megfontoltságára, a lényeg sűrítésére. Ezek a lényeglátó megállapítások a későbbi esztendők Fery-lapjairól ugyancsak elmondhatók.

Az 1962-ben, Párizsban rendezett IX. nemzetközi exlibris-kongresszussal kapcsolatban pályázatot hirdettek Valentin le Champion francia grafikus emlékére. Ez a művészeti versengés Fery Antal számára is sikert hozott: lapja a pályázat negyedik díját nyerte el.

Az 1963. évi II. Miskolci Országos Grafikai Biennálén a művész kizárólag ex librisekkel szerepelt — egyedül a kiállító alkotók közül. Ez a tény is mutatja, hogy ekkorra már végleg eljegyezte magát a fametszettel, a kis-grafikával. Munkáit a rendezőség különdíjjal jutalmazta.

Fery Antal fametszete X2

Fery Antal fametszete X2

1965 júniusában az Országos Széchényi Könyvtár rendezi meg Fery Antal ex libriseinek kiállítását. Az intézmény ekkor még a Nemzeti Múzeum épületében működött. A 62 mű felsorolását tartalmazó katalógus előszavát maga a művész írta. Ebben mondja el a „fametszet varázsával” való találkozását. Az ex librissről itt megfogalmazott gondolatai közül az alábbi valamennyi gyűjtő számára megszívlelendő: „Gyakorlatból tudom, hogy a leggyengébb ex libris akkor születik, mikor az ember nagyon hallgat a megrendelőre.”

Ez az esztendő számára újabb sikereket hozott. A spanyol exlibris-szövetség tengerészeti témájú pályázatán, Barcelónában a második díjat nyeri el – Délamerika országaiba is eljuttatva a magyar mester jó hírét. Ugyancsak ebben az évben érte őt az a megtiszteltetés, hogy két magyar művész társaságában meghívást kapott a lengyelországi Malbork városban megrendezett, sorrendben második nemzetközi exlibris-biennáléra, melyen 20 japán grafikus mellett 47 európai művész is bemutatkozott. (Az első ilyen kiállításon magyar művész még nem vett részt.) Malbork kiállításain csak meghívott művészek szerepelhetnek. Mivel Fery alkotásainak száma ekkor már 400 fölött járt, a meghívást a rendezőség – többek között –

ennek a jelentős kisgrafikai alkotásmennyiségnek ismeretében is tette. A művész ez időben már rendszeres résztvevője a kétévenként rendezett nemzetközi exlibris-kongresszusoknak. Az olaszországi Como-ban 1968 júliusában megrendezett XII. kongresszuson dr. Semsey Andorral együtt mint a KBK delegátusa vett részt. Ez a találkozó azzal is beírta nevét az ex libris történetébe, hogy a FISAE (az exlibris-egyesületek nemzetközi szövetsége) ez alkalommal évkönyvet adott ki „Az ex libris művészei” címmel. A később világszerte nagy érdeklődéssel kísért kiadványsorozat első kötetében 17 exlibris-művész szerepelt. Hazánkat Fery Antal képviselte, kinek munkásságát, — 10 eredeti grafika közlése mellett — Semsey ismertette.

A művész alkotásjegyzékében az 538. opus-számot viseli az a fametszet, melyet 1968-ban saját maga számára készített, 60. születésnapja alkalmából. Lapjain oly gyakori humora ezen az önportrész grafikán is megcsillan, amikor az évfordulót „ifjúságom kezdetének” nevezi. Ezt a lapját a KISGRAFIKAI ÉRTESÍTŐ 1969 áprilisi száma is közölte, Galambos Ferenc kissé megkésett, a művész egész addigi pályafutását áttekintő, alapos méltatásával.

1969-ben a KBK 10 éves fennállását pompás kiállítású, jubileumi évkönyvvel tette emlékeztetessé. A kötetben a Kör egy évtizedes működésének ismertetése mellett a magyar kisgrafika valamennyi elhunyt és élő művészeről megemlékeztek. A Fery Antalról szóló cikket ismét Galambos Ferenc írta. Írásának az ad dokumentum-értéket, hogy ebben mindazokat az itthoni és külföldi csoportkiállításokat is felsorolja, melyeken a művész ex libriseivel szerepelt.

Fery Antal fametszetei X2

Fery Antal fametszete X2

Az 1970-ben Budapesten megrendezett XIII. Nemzetközi Exlibris Kongresszus sikere évekig szolgált mércéül a hasonló találkozók megítélésében. A KBK lapja az esemény után külön cikkben köszöntötte a kongresszus „névtelen katonáit”, köztük Fery Antal grafikusművészt is, aki a kiadványok előkészítését, valamint a kortárs kisgrafikai kiállítás főrendezői tisztségét nagy szakmai gyakorlattal, kiváló ízléssel látta el, nagyban hozzájárulva ezzel a találkozó sikeréhez. Feltehetően a kongresszuson való újabb bemutatkozásának a sikere is hozzájárult ahhoz, hogy a következő évben, 1971-ben immár másodszor kapott meghívást a lengyelországi Malbork város időrendben ötödik biennáléjára.

Varga Mátyás Kossuth-díjas grafikusművész nyitotta meg 1973 szeptemberében Tokajban azt a kiállítást, melyet a Zilahy György Művészetbarátok Köre Fery Antal fametszeteiből rendezett. A tárlat meghívóján dr. Semsey Andor méltatta a kiállító művész munkásságát.

Az 1974-es esztendő számára munkásságának újabb elismeréseit hozta meg. A belgiumi Graphia c. folyóirat szerkesztőjének felkérésére dr. Soós

Imre ismertette francia nyelvű cikkében munkásságát a kiadvány 63–64. számában. A kisgrafikai világban nagy tekintéllyel bíró szaklap ez alkalommal a magyar művész hat ex librisét is bemutatta. Van Gogh-portrés két ex libriséről pedig dr. Marc Edo Tralbaut, az antwerpeni Nemzetközi Van Gogh Archivum igazgatója, a neves belga művészettörténész közölt lelkes hangú méltatást a VAN GOGHIANA IX. című, az archívum kiadásában megjelent könyvében.

1978-ban a KISGRAFIKA 2–3. számában a lap szerkesztője, Semsey Andor köszönti a 70 esztendőes Fery Antalt: Cikkében kiemeli, hogy a mester az elmúlt évtizedben több mint nyolcszáz lappal gyarapította kisgrafikáinak számát. Így a művész tíz évvel korábbi időmeghatározása, a fentebb is említett „ifjúságom kezdete”, valóban munkás évtized előérzetét jelentette. Az évfordulóra készült újranyomtatott lapján ismét önarcképét látjuk s most sem marad el a szellemes kísértőszöveg:

„Mindig a sor végén álltam,
Könyökömet nem használtam.
Nézzétek el egyszer nekem,
Ha egy kicsit 70-kedem.”

A születésnap tiszteletére nyílt meg szülőhelyén, az azóta várossá lett Szerencsen, a Rákóczi idéző vár helyreállított szárnyában nagyszabású kiállítása, mely mintegy összefoglalását adta kisgrafikai művészetének. Semsey említett cikkéből értesülhettek a gyűjtők arról az örömdetes tényről is, hogy a művész életművét majdnem teljes számban őrzi ott a Zempléni Múzeum.

Mivel Varga Nándor Lajos elhunytával ebben az időben betöltetlenül maradt a KBK elnöki széke, a tagság bizalma Fery Antalt ruházta fel ezzel a megbecsülést jelentő tisztséggel. E döntést a művésznak a magyar kisgrafika ügyében négy évtizeden át végzett tevékenysége indokolta.

1980-ban jelent meg a KBK kiadásában, 300 példányban a művész második kisgrafikai mappája, mely másfél évtized mintegy ezer lapjából válogatott 35 fametszetű ex librist tartalmaz. Ezt az esztendőt további két egyéni kiállítása tette még emlékezetesebbé. Az egyiket J. Soukup cseh gyűjtő rendezte műveiből Prágában, a másik a pécsi egyetemen volt látható és az eddigi kiállítások között a legnagyobb számú kisgrafikát mutatta be.

1983. június 2-án a Fészek Klub fehér asztala mellett bensőséges házi ünnepségen köszöntötte a KBK vezetősége és tagsága a 75 esztendőes Fery Antalt. Az eseményről Szász Sándorné írt tudósítást lapunk hasábjain. Hangulatos beszámolójából megtudjuk, hogy az ünnepelt — aki jelenleg is aktív turista — formás vándorbotot kapott ajándékba, melyen fémből készült ex librisek ékeskednek. Ezeket a nem mindennapi „botlakette-

Fery Antal fametszetei X2

ket" egy-egy exlibris-művész barátja készítette „Rex Antonius” számára. (Igy nevezik őt tréfás kedvű barátai. Valljuk meg, a korunkban anakronisztikusan ható királyi címnek van némi valóságtartalma is: a művészt ma a magyar kisgrafika Nagy Őregjeként tisztelhetjük!)

Az utóbbi években a művész kiállítási szereplései megsokasodtak, így azok egy részének csupán dátumszerű felsorolására vállalkozhatunk. Ime: 1981: Moszkva, Nyekraszov Városi Könyvtár. 1984: Prostejov (Csehszlovákia), 1985: Moszkva, Magyar Nagykövetség. (Itt Bordás, Drahos, Diskay és Stettner lapjainak társaságában szerepeltek ex librisei.) Ugyanebben az évben a Szerencsi Gimnázium előcsarnokában 40 tablón 350 kisgrafikája volt látható. Művei ide szinte „hazajöttek”, hiszen az iskola külső főfalát, valamint auláját Fery Antal mozaikjai díszítik. 1987-ben a Mindszenti ÁFÉSZ rendezett kiállítást műveiből, kisgrafikái ott voltak a KBK miskolci csoportos kiállításán is.

Az 1988. esztendő a művész számára újabb külföldi elismeréssel kezdődött. Az év első heteiben megjelent Portugáliában A.M. da Mota Miranda immár hat kötetesre bővült kisgrafikai enciklopédiájának legújabb kötete, melyben Fery Antal munkásságának francia nyelvű ismertetését olvashatják a gyűjtők világszerte. Ő az első alkotó, ki a Magyar Népköztársaság művészei közül ebbe az illusztris sorozatba bekerült. (Részletes ismertetését a Könyvespolc című rovatunkban közöljük.)

1988-ban jelent meg Fery Antal harmadik kisgrafikai mappája, mely az életműből válogatott 20 legjobb portré-ex librist tartalmazza. A Körünk legújabb kiadványához az előszót Imolay Lenkey István írta. A jubiláló mester köszöntése mellett a szerző a portrés ex librisek értékeire is rámutat: „Fery Antal rendkívüli adottságával kitűnően jeleníti meg portrét ábrázoló ex librisein a személy szellemiségét tükröző szimbólumokat, mintegy sugallja az ábrázolt személy korának szellemi meghatározóit is. Portrés ex librisein tud kicsiben is monumentálisat alkotni.”

Fery Antal fametszete X2

● KRISZTINA

Fery Antal fametszete X2

Az évfordulóra megjelent a művész alkotásjegyzékének III. része is, így munkásságának ismertetésekor nem hathatjuk említés nélkül azt a jelentős adatgyűjtő és adatközlő munkát, melyet ezek összeállításával a szecsei Zemplén Múzeum szervezetében Farkas István tagtársunk végez. Gyermekkoruk óta barátság fűzi őt a művészhez és ő rendelkezik a legteljesebb Fery-gyűjteménnyel. Így Fery Antal munkássága legjobb ismerőjének tekinthetjük őt, aki az életmű „kodifikálását” avatott kézzel végzi.

Az alkotásjegyzék 1970-ben megjelent I. részében az 1939-től 1969-ig készült 607 kisgrafika adatai szerepelnek. A II. rész az 1970. esztendővel kezdődik és 1977-tel ér véget. Az utolsó ex libris ebben a füzetben az 1273. sorszámot viseli. A most megjelent III. rész 1978-tól 1986-ig tar-

talmazza a művész alkotásait s az adatsor az 1817. opus-számú alkalmi grafikával végződik. A Zempléni Múzeum említett kiadványai nélkülözhetetlen forrásmunkák Fery Antal hatalmas életművének áttekintéséhez. A sorok írásakor a művész alkotásjegyzékében a művek száma a 2.000 felé közeledik. Kisgrafikáinak száma azonban a valóságban ennél jóval több. Három minikönyve ugyanis 1-1 tételként szerepel e listában, holott ezekben több tucatnyi fametszet található. Bottyán Jánosnak, a Confessio volt szerkesztőjének jóvoltából jelentek meg ezek a parányi kötetek Bethlen Gáborról, Arany Jánosról és Kőrösi Csoma Sándorról. Valamennyi könyv fametszeteit Fery Antal készítette, így ezek figyelembevételével alkotásainak száma jóval kétezer fölött jár.

★ ★ ★

Fery Antal művészi életútjának áttekintése után most munkásságának összefoglaló méltatását várja joggal az olvasó. Ennek az igénynek megfelelni nem kis feladat, hiszen e sorok írójánál hivatottabb szakemberek nyilatkoztak már elismeréssel műveiről, dicsérve azok magyar szellemiségét, a kevéssel sokat mondás bennük testet öltött erényét. A méltatások kiemelték műveinek férfias erejét, az ott megnyilvánuló humánusmot, emberszeretetet és optimizmust. Sok gyűjtő lett lelkes tisztelője kisgrafikáinak emblémaszerű tömörsége, az azokon szereplő személyek portréjának karakteres megjelenítése, a történelmi korok hangulatának átélő képessége miatt.

Fery Antal fametszete X2

Erős

EX LIBRIS UDO FRANZ

Mindezek kiegészítésül témaválasztásának gazdagságára kell utalnunk. Ex libriseinek világa ugyanis olyan gazdag, mint maga a szellemi élet, melynek úgyszólván minden mozzanata tükröződik lapjain. Nagy előszere-ttel metszi fába költőink arcvonásait Csokonaitól Berda Józsefig, az egyetemes művészet nagyjait Rembrand-tól Van Gogh-ig. A magyar mű-vészeknek, mint Csontváry, Egry, Kós Károly, valóságos „Képzeletbeli múzeuma” szemlélhető Fery életművében. Zenei tárgyú ex librisein Bartók és Kodály mellett a muzsika számos kiválóságának munkásságára történik utalás. A népművészet motívumai mellett a szőlő és bor, a fák, virágok is kedvelt témái, s ezek jellemző vonásainak visszaadása még egy botanikusnak is dicséretére válna. Hazánk zivataros múltja nem kímélte a műemlékeket. Ezért fordul kutató érdeklődéssel a múlt megmaradt értékei felé. Egy kiállításra való anyagot tennének ki ezek a lapjai, köz-tük olyan gyöngyszemek, mint az ócsai, gyöngyöspatai templom vagy a margitszigeti Szent Mihály kápolna ábrázolása.

Mindezek képi megjelenítése minden mesterkéeltség nélkül valósul meg. Stílusa közérthető, világos, egyszerű. Harminchárom évvel ezelőtt, a Széchényi Könyvtár kiállítási katalógusában így nyilatkozott törekvé-seiről: „Keresem az időtálló stílust.” Az azóta eltelt évtizedekben hű ma-

radt eredeti, realista szemléletéhez, nem vállalkozott stílusbeli kalandokra, nem kacsingatott az absztrakt művészet felé, de nem is hódolt be az ex librisen Európaszerte egyre divatosabbá váló szürrealista kísérleteknek. Művei nyugalmat, emberi méltóságot, bölcsességet sugallanak s a finom humor is gyakran jelen van lapjain. Életműve a fametszet legnagyobb mesterei közé emelte őt és az igazságnak tartozunk azzal, hogy hangsúlyozzuk: napjainkra az ex librisnek olyan egyedülálló, Fery Antal-i stílusát valószínűleg meg, mely iskolát teremtett nemcsak itthon, hanem külföldön is.

„A népek közötti barátság ügyét szolgálja az ex libris” – vallja a művész fent említett írásában. Valóban: kultúránk szellemi követői a kisgrafikai, melyeket ma Európa legnagyobb grafikai múzeumai is számontartanak. Ex librisei ma Gianni Mantero, Paul Pfister, Leo Arras, Carlo Chiesa, Lippóczy Norbert, Mario de Filippis gyűjteményének becses darabjai, egyben a művész és a neves gyűjtők évtizedes barátságának megkapó emlékei is.

Fery Antal emberi nagyságát Galambos Ferenc jellemezte a legtalálóbban, amikor még a kezdeti években ezt írta róla: „Mint embernek és művészeknek csak barátai vannak.” E nagyszámú barát kíván most további boldog alkotó éveket a 80 esztendő Fery Antal mesternek!

Dr. Soós Imre

Fery Antal fametszete X2

KIALLÍTÁSOK

DRAHOS ISTVÁN EMLÉKKIALLÍTASA

Darahos István grafikusművész halálának 1988. május 12-én volt a 20. évfordulója. Ebből az alkalomból május 22-én emlékkiállítás nyílt a szentesi Koszta József Múzeumban a művész fiának rendezésében.

A kiállítás első ízben mutatja be a fekete-fehér mesterének ismert művész színes oldalát is, majd minden technikáját, amelyben alkotott: tanítóképzői tanulmányai után készült világháborús akvarelljeiből 18-at, az iparművészeti főiskolai akt- és lóstudiumaiból – ceruza, tusztónus, akvarell munkák ezek – 20-at, nagyobb kompozíciójú tollrajzaiból, rézkarcaiból 3-at, 3-at, tollrajzú tankönyvillusztrációiból 18-nak fotonagyítását, 8 későbbi akvarelljét – ezek tájképek, csendéletek –, 2 tájképét olajban, végül 34 fametszetét, ex libriseket, könyvillusztrációkat, alkalmi lapokat egyes részletek fotonagyításaival kísérve, hogy ezek egyrészt metszetei sokat emlegetett monumentalitását demonstrálják, másrészt méretükkel a kiállítás optikai egyensúlyát fenntartsák.

Dr. Vörös Gabriella múzeumigazgató bevezetője után Haiman György professzor nyitotta meg a kiállítást a következő szavakkal:

„Drahos István – fametszetek. E névről s e szóról egy szép régi latin kifejezés jut eszembe: *‘in buxo scissá’*, magyarul: *‘puszpángfába vésték’*. Ki hinné, hogy az alföldi kertekben oly kedvelt élénk sárga virágú buxus a mediterrán ég alatt fává terebélyesedik és egyetlen igazán alkalmas nyersanyaga ennek a sajátos művészetnek, a fametszetnek . . .

Hogy az Alföldnél maradjak, nem túl messze ide, a Békés megyei Ajtós-ról származott el német földre az európai fametszet első igazi, példát és iskolákat teremtő művésze, Albrecht Dürer. Ő a textilnyomók és kártyakészítő iparosok formametszítőinek mesterségét avatta művészetté, hogy azután a múlt századi iparosodás korszakában a fametszés ismét iparrá váljék. A múlt századi könyvillusztráció, a viharosan fejlődő sajtó és a reklám nem művészetet, hanem ábrázolást, legfeljebb reprodukciókat igényelt s ennek a gépesített fametszet-készítés tett eleget.

A mi századunk húszas évei körül néhány művész újra felismerte a fametszetben rejlő lehetőségeket. Nem voltak sokan, mert ez az óriási önfegyelmet és türelmet igénylő művészi eljárás csak keveseket vonzott. E kevesek egyike volt Drahos István is.

Pedig a fametszet nemcsak a könnyed szerszámokról való lemondást jelentette, hanem csodálatos, semmi máshoz nem hasonlítható eredmé-

nyekkel is járt. Különösen Drahos Istvánnál, aki azt bizonyította, hogy a miniatúra is lehet monumentális, a kicsiny kép is tökéletesen emberméretű. Apró illusztrációi, parányi emberi figurái láttán nem csodálkozunk, – ellenkezőleg: a magunk méreteivel egyenrangúként fogadjuk be őket. Mert a könyvet, az ex librist forgatva, a betűk dimenzióiba lépünk, mi alatt a hétköznapi lét valós világáról teljesen megfeledkezünk.

Ez a drahosi kisvilág mégis igazi, derűt és emberi melegséget hordozó. Azaz is, mert fametszetű, tehát sokszorosítható, kézbevehető. Hogy megszületett, abban természetesen rajznak, festésnek, színeknek, s annak is, ahogyan Drahos a környezetére állandóan figyelt – amit e kiállítás is bizonyít, – nagy szerepe van. Mindez leegyszerűsödik, átlényegül és koncentráltan tükröződik fametszeteiben. Ezeken keresztül ajánlom a nézők szeretetébe emlékét és életművét.”

A megnyitón mintegy 80–90 résztvevő volt jelen, többen Budapestről, sokan Szegedről és a megyéből legtöbben Szentestől. A kiállítás kapcsán a rendezők videoriportot készítettek ifj. Drahos Istvánnal és Haimann Györggyel.

A tárlat egy esztedeig tekinthető meg.

Drahos István fametszete X2

PENCSE KULEKOV EXLIBRIS-KIÁLLÍTÁSA

A szláv írásbeliség és a bolgár kultúra napja, május 24-e tiszteletére az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a Bolgár Kulturális és Tájékoztató Központ közös kiállítást rendezett *Pencso Kulekov* bolgár festő- és grafikusművész ex libriseiből. A reprezentatív, igen eredeti kisgrafikákat a budai várban, az Országos Széchényi Könyvtár széles márványfolyosóján állították ki. *Nino Nikolov*, a BTK igazgatója üdvözölte a megjelent népes közönséget, majd köszönetét fejezte ki az OSZK vezetőségének, hogy komoly segítséget nyújtott a kiállítási anyag feldolgozásához, és hogy ilyen nagyszerű helyet biztosított számára, ahol a könyvtárlátogatók ezrei is naponta megtekinthetik a művész alkotásait. Ezt követően *Király Zoltán* műfordító, a Bulgária című folyóirat olvasó-szerkesztője tartott megnyitó beszédet. Üdvözölte a személyesen megjelent művészt, Pencso Kulekovot, és röviden ismertette eddigi pályafutását, művészi munkásságát. A kiállítás megnyitása után *Dr. Arató Antal*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője szólt néhány szót arról, hogy az exlibris-művészet Magyarországon egyre népszerűbbé válik, ezt bizonyítja a jól működő *Kisgrafika Barátok Köre* is, amelynek számos tagja és vezetősége is képviseli a művészetbarátok népes táborát. Bejelentette, hogy a művész e kiállítása teljes anyagát – mintegy 140 ex librist – az Országos Széchényi Könyvtárnak ajándékozta, amit a könyvtár vándorkiállításokon fog majd bemutatni az ország számos helységében és kultúrintézményében. Az alábbiakban közöljük Király Zoltán megnyitóbeszédét.

Pencso Kulekov fametszete X2

Pencso Kulekov fametszetei X2

Úgy vélem, mindannyiunk számára örömteljes esemény Pencso Kulekov bolgár grafikus- és festőművész ex libris kiállításának megnyitója, és éppen itt, a Magyar Nemzeti Könyvtár reprezentatív otthonában. A könyvbarátok és a kisgrafika barátai számára régóta jelent komoly kapcsolatot az ex libris, az irodalom és a művészet múzsáinak ez a sajátos találkozása, mondhatnánk ölelkezése. Nem véletlen, hogy Szófiában az Ex libris Barátainak Köre éppen a Cirill-Metód Nemzeti Könyvtárban s annak égisze alatt működik. Örülünk ennek a találkozásnak, mivel a bolgár képzőművészetnek e műfajával eddig ritkán adódott lehetőségünk közelebből megismerkedni, s amely, őszintén be kell vallani, elég hosszú ideig mostoha gyermeke volt a hazai, bolgár művészetnek. Csak az utóbbi másfél évtizedben kezdte kivívni méltó elismerését, és válik ma már otthonában is egyre népszerűbbé. Nem azért maradt háttérben és látóköron

kívül, mintha nem lettek volna igen tehetséges, sőt kiváló művelői, hanem inkább a kissé leszűkült, vagy inkább *direkt* művészetszemlélet folytán, amely nem tulajdonított neki igazi művészi jelentőséget.

Ma, amikor az ex libris Európa-szerte, de mondhatjuk bátran, hogy világ-szerte reneszánszát éli, méltán meglepetés, hogy a bolgár ex libris művészet is nagyszerű eredményekkel zárkózik fel hozzá, sőt megteremtette saját stílusát, karakterét, igen egyéni arculatát, egyre több és több bolgár grafikusművész magas színvonalú alkotóművészetében.

Ezek egyik legkiválóbb és külföldön is legismertebb képviselője Pencso Kulekov, akit szeretettel köszöntünk körünkben. A művész Szófiában, a Művészeti Akadémián 1955-ben szerzett grafikus és illusztrátori diplomát a kiváló és világhírű Ilija Beskov mester osztályában.

Kulekov festőművesként is igen eredeti stílusával hívta fel magára a figyelmet, amely napjainkra egyre markánsabbá érik. Pasztell tájképein és csendéletein csak a formákat vázoló sötét kontúrok emlékeztetnek a grafikus kézre. Am egyik megújítója lett a jelenkori bolgár grafikának is, amit a könyvillusztrációban, a rajzban, a lino- és fametszetben egyaránt művel. S ezzel művészetének nem éppen a könnyebb lehetőségeit aknázza ki. Rokon ebben a lírai költészettel, ahol kis terjedelemben, kis

Pencso Kulekov fametszetei X2

Pencso Kulekov fametszete X2

méretekben, de nagyon tömören és világosan kell a jó művésznak szépet, okosat, jelentőset mondania. S ezt nagyszerűen valósítja meg kisgrafikáiban. Amint Nino Nikolov bolgár költő fogalmazza meg egyik versében:

„A harmatcseppek már a világot tükrözik!”

(Hajnal előtt)

Ha végignézzük Pencso Kulekov ex libriseit, azonnal megragad bennünket legmarkánsabb sajátossága: művészete a népi hagyományokban gyökerezik, eredeti bolgár szellemiség hatja át – és így mai! A „tisztá forrásból” táplálkozik, s ezért lehet minden munkája üde és megragadó. Jelen van benne a népi folklór, az óbolgár kódexek naív bája, a XIX. századi, bolgár újjászületés-kori fametszetek eredeti varázsa, az ikonok és miniatűrök világa ugyanúgy, mint a régi és mai népelet motívumai. Mindezt saját fel-fogásán és látásmódján átszűrve, teremti meg utánozhatatlan, azonnal felismerhető stílusát.

Nem vagyok műelemző, ezért inkább hadd idézzem a szakember, Maruszja Mircsevszka művészettörténész tömör, világos értékelését Kulekovról:

„A rajz tisztelete a tér kihasználására, a perspektíva, a vonalak egyértelműsége és letisztultsága felé vezeti a művészt a kifejezésben; lakonikusság és összegezés felé a képi építkezésben. Ezt a képességet, hogy lakonikus eszközökkel mélységet és lényegyet tud kifejezni, a jelszerűségig letisztult formában figyelhetjük meg Pencso Kulekov ex librisein. Eredeti leleménnyel és ötletességgel felel meg e miniatűr grafikai műfaj követelményeinek,

hogy megragadja a személyiségre legjellemzőbb, legfontosabb vonást, és azt alkotói üzenetté fogalmazza.”

Am ugyanilyen elismeréssel és lelkesen számol be Kulekov művészetéről a neves, sőt világhírű bolgár író, Nikolaj Hajtov is:

„Csodákkal találkozunk a Pencso Kulekov alkotta grafikákban, lírai és filozofikus vallomásaiban, melyekben egy érzelemdús, érett alkotónak sikerül varázslatossá tennie a „dolgokat”, amelyeket varázspálcájával megérint. Sikerül képekké formálnia, eszmékké, hangulatokká, emberi indulatokká varázsolnia. Ehhez a mágiához eljutnia csak egyetlen út van: a z e m b e r i s z í v . Pencso Kulekov szívvel rajzol, ezért minden munkája élet. Ezért minden munkája művészet.”

Pencso Kulekov alkotói üzenete hozzánk, magyarokhoz is eljutott, s nemcsak itt és most. Meg kell említenem, hogy az utóbbi időben a magyar ex libris barátok rendeléseire is egyre gyakrabban készített szebbnél szebb könyvjegyeket. Ebben is úttörő tehát, hogy a bolgár ex libris felé irányítja figyelmünket és megbecsülésünket. Ideje már ennek, hiszen Kulekov művészetét a németek, olaszok, oroszok, belgák, franciák, lengyelek és sokan mások már évekkel ezelőtt felfedezték, amiről számos eddigi külföldi kiállítása és kitüntetése tanúskodik.

E gondolatok jegyében nyitom meg a művész kiállítását a szláv írásbeliség és a bolgár kultúra napja, május 24-e előestéjén, azzal az óhajjal, hogy ez az alkalom legyen ünnepe baráti és kulturális kapcsolataink egyre komolyabb kiszélesedésének és elmélyülésének is.

Király Zoltán

Pencso Kulekov fametszete X2

EMLÉKEZÉS AZ AJTÓSI DÜRER CÉHRE (1935–1944)

Pár éve még eleven kisgrafikai gyűjtő élet volt Debrecenben, a 70-es években működött egy Ajtósi Dürer Céhre emlékeztető baráti kör. Rövidesen megszűnt s jelenleg csak magános gyűjtők vannak Debrecenben. Nehezen érthető ez egy olyan városban, amely híres grafikai múltjáról.

A század elején *Nagy József* gazdasági akadémiai tanár adott megrendeléseket ex librisekre a városban élő fiatal grafikusoknak. A húszas években már egész sor festő sorakozott a grafikusok mellé s élénk sokszorosító grafikai tevékenység folyt a Művészházban (1924–27), majd a Debreceni Grafikai Műhelyben (1926–44).

1928–29-ben költözött a városba Vadász Endre grafikus és berei Soó Rezső professzor, jeles gyűjtő. 1931-ben tért haza Gáborjáni. Mindhárman nagyszerű szervezők is voltak, s hozzájuk csatlakozott Békés István kereskedő, író, kritikus, aki létrehozta egyszemélyes kiadóját, a Debreceni Officinát. Többek között kiadta „Vihar az erdőn” című versét Vadász Endre fametszeteivel (valójában linóival) és Szoboszlai Mata János több kötetét. Nagy József mellé tehát egész csapat művész (a már említetteken kívül Bánszky Tamás, Toroczka, Balczer György, majd a fiatal Menyhárt) és műgyűjtő, kritikus csatlakozott. Ez eredményezte azt, hogy *Nagy József*, *Soó Rezső*, valamint *Gáborjáni Szabó Kálmán* beindította 1935 márciusában a „Magyar Exlibris” c. folyóiratot, az ország első kisgrafikai lapját, „a művészi grafika és grafikai gyűjtés negyedévi folyóiratát”-t. „A művészi rajzolás és sokszorosítás minden ágával és ezek gyűjtésével foglalkozó folyóirat” a technikákkal, grafikátörténettel, exlibris-élettel, gyűjtéssel, Debrecen könyvjegy-művészetével ismertette meg magyar és külföldi olvasóit. A lap 4. számának kiadója már nem Gáborjáni Szabó Kálmán volt, hanem az Ajtósi Dürer Céh. E számtól kezdődően német nyelvű rezümé biztosította a nemzetközi grafikai élet vérkeringésébe való bekapcsolódást. Az történt ugyanis, hogy a debreceni grafikusok és grafika-gyűjtők, kb. másfél éves előkészítés után 1935 október 29-én megalakították a grafikusok és grafikagyűjtők körét: az *Ajtósi Dürer Céhet*. A névadó és az alelnök *Nagy József* volt, az elnök *Soó Rezső*, művészalelnök *Gáborjáni Szabó Kálmán* lett, titkár pedig *Békés István*, aki a Magyar Exlibris hasábjain írta meg az Ajtósi Dürer Céh történetét, érintve az előzményeket is.

Az Ajtósi Dürer Céh a MEGE (Magyar Exlibris- és Grafikagyűjtők Egyesülete) és a szegedi Grafikabarátok Köre után a harmadik egyesület.

A csoport már induláskor olyan erős volt, hogy bátran vállalhatta a nemzetközi grafikai- és exlibris-kiállítás megrendezését a Déri Múzeumban, 1935 karácsonyán. Berki Irma, Félegyházi László, Gáborjáni, Vadász,

Menyhárt, Petry Béla grafikái mellett régi és modern könyvjegyeket mutattak be, a magyarok közül Buday György, Conrad Gyula, Gara Arnold, Kmetty János műveit, a magyar műgyűjtők közül Déry Ernőné, Benkő Ferenc, Soó Rezső, a külföldi gyűjtők közül Marco Birnholz, Vogel kollekcióit.

Az Ajtósi Dürer Céhnek választmányi tagja, a Magyar Exlibrisnek művész-munkatársa volt *Vadász Endre*. A rövid életű lapban számtalan művének reprodukciója szerepelt, de helyt kapott a mélynyomásról írt cikke is. Mellette Gáborjáni, Nagy József vállalt szakírói tevékenységet, valamint az egyetem fiatal botanikus professzora, Soó Rezső.

1937-ben megszűnt a lap, de a cég aktivitása nem csökkent annak ellenére sem, hogy *Vadász Endre* Budapestre távozott, Gáborjáni pedig ismét római ösztöndíjas volt egy évig (1938–1939). 1938 karácsonyára egy szép albumot jelentettek meg Bánszky Tamás, Fery Antal, Nagy Árpád, Nagy Ferenc, Gáborjáni Szabó Kálmán, Menyhárt József, Nagy Sándor János műveiből. Egy-egy album kiadására vállalkozott Lehotai Pál nyomdász, Réthy István, Kanszky Márton, Reisinger Jenő gyűjtő.

A műhely nyitott volt, szívesen fogadta a budapesti és más vidéki grafikusokat, s baráti kapcsolatban állt a Debreceni Grafikai Műhellyel. Annak tagjai részt vettek a cég munkájában is (Bánszky, Menyhárt, Dobi Oláh István, Nagy Ferenc). Nyaraikat együtt töltötték a Tisza- és a Hernád-parti falvakban, gyakran 5–6 művész is megjelenítette ugyanazt a tájat, motívumot. A közös munka legjobb eredményei eljutottak a külföldi kiállításokra (Varsóba, Stockholmba, Oslóba, Amszterdamba, Hágába). Intenzív társulati élet folyt a háború idején is. A Magyar Exlibris és Grafika-gyűjtők Egyesülete (MEGE) mintájára bevezették a műteremlátogatásokat, amelyekre a művész kollégákon kívül, vendégek is jöttek. 1940 novemberében például több mint negyvenen mentek el Dobi Oláh műtermébe, ahol Nagy József tartott bevezető előadást, majd Dobi a mélynyomást mutatta be. 1941 februárjában Gáborjáni Szabó Kálmánnál, márciusban Bánszky Tamás piarista gimnáziumbeli műtermében volt bemutató.

A cég vállalta a fiatal tehetségek felkarolását. 1940 márciusában például *Adler Miklós* fametszeteit mutatták be a piarista gimnáziumban.

Kiemelkedő esemény volt az 1941. november 2–9. között rendezett országos grafikai kiállítás, még akkor is, ha a háború miatt nem lett igazán országos bemutató. A helyi grafikusokon (Bella László, Bánszky Tamás, Gáborjáni, Menyhárt, Dobi Oláh, Nagy Sándor János, Toroczka Oswald, Várkonyi Károly) kívül csak Boross Géza, Fery Antal, Gy. Szabó Béla kollekciója biztosította az „országos” kitekintést. A kiállítást tárlatvezetés, baráti találkozó és Gáborjáni előadása kísérte.

Az utolsó híreket 1942-ben olvashatjuk a céh működéséről. Januárban vadászvacsorát rendeztek a Gambrinusban, ahol karácsonyi és újévi lapjaikat cserélték ki, júniusban évzáró közgyűlést tartottak, ahol Réthy István titkár számolt be az elmúlt időszakról. Akkor vették tervbe az újabb országos kiállítás rendezését, de az csak egy év múlva, 1943 novemberében valósult meg a Képzőművészek és Műpártolók Egyesülete szervezésében.

Sz. Kürti Katalin

Bánszky Tamás rézkarca (1936)

FOGLALKOZÁSI JELKÉPEK AZ EX LIBRISEKEN

A foglalkozási ex librisek egyértelműen felismerhetők a bizonyos szabványok szerint, századok óta kialakult és áthagyományozott jelrendszer alapján, mely a századelőn is ott élt az emberek tudatában. E jelképes műveken túl a munkafolyamatokat megöröklő figurális képecskék tájékoztatnak bennünket a könyv tulajdonosának hivatásáról és a munkáról vallott felfogásáról.

A gyűjtők közt nincs fizikai munkás, a fizikai munkát ábrázoló ex librisek száma csekély. A téma szokatlan, ha előfordul, az annak köszönhető, hogy megnőtt az érdeklődés a magyar nép élete, a parasztság munkája iránt, illetve ez a téma szimbolikus gondolatokat tolmácsol. Az erőteljes, izmos férfialakok az emberi erőfeszítéseket jelképezik és fölélmagyasodnak az ember alkotta mesterséges világnak.

Meglehetősen nagy Magyarországon a jogi ex librisek, jogi témájú allegorikus, szimbolizálgató művek száma. Oka a jogászok nagy aránya az értelmiségi rétegen belül: közülük több lelkes gyűjtő kikerült. Általában összetett kompozícióban több hagyományos jel vall egyszerre a jogi hivatásról: a pallos és a mérleg, a bekötött szemű pártatlan Justitia, a Corpus Juris, a paragrafus. A paragrafus merész kompozíciókban szerepel és különösen alkalmas arra, hogy emberi alakokkal fonódjék össze. A mérleg és a pallos elszakíthatatlan egymástól, Justitia attribútumai. Sarkadi Reich Milton ex librisén a bekötött szemű Justitiát csak mérleggel ábrázolta, a pallos helyén a figura másik kezében egy dekoratív páva látható, azon kívül még egy bagoly, a bölcsesség szimbóluma ül a háttér kecses stilizált virágindáján. A páva minden bizonnyal a dolgok örökkévalóságát, marandóságát juttatja kifejezésre, teste a viruló életet sugallja. A szecesszió szimbolizálásra hajlamos művészei különböző minőségű dolgok megméréttetését jelképező, moralizáló ex libriseket rajzolnak a jogi ex librisek ürügyén. A bírói foglalkozáshoz kötődő jelenet, a bűn mérlegelése szimbolikus tartalommal telítődik dr. Pitta Lipót ex librisén. Az öreg jogász a törvények igazát jelképező paragrafusokat helyezi el a mérleg egyik tányérjába, míg a másikat lehúzzák a bűnre, gonoszságra csábító ördögök. Egy másik mű azt sugallja, hogy a jogi kötelességek fölött áll az isteni törvény, a vallás megkövetelte erkölcsi tisztaság és szeretet. Morális konfliktusról árulkodik Mosonyi–Pfeiffer egyik ex librise: az embernek döntenie kell a mérleg serpenyőiben lévő korona és szív között. A jogi ex librisek újabb típusa, amikor a jogvédelmet jelképező figura megóvjá a tógája öblébe bújó ártatlant az igazságtalanságoktól, túlkapásoktól: e gondolat szemléletes formában ölt testet, melyre valószínűleg a keresztény ikonográfiai típus, a Köpenyes Mária hatott.

Az orvosi egy libriseknek jelentős múltjuk van. A XVIII. században, amidőn megjelentek az allegorikus jelenetek, egyéb foglalkozási jelek az ex libriseken, az orvoslás tudománya is megtalálta a sajátos jelrendszerét. Kedvelt volt Szt. Kozma és Szt. Domján, a gyógyászat két védszentje, és Aszklepiosz, a gyógyítás istene és Hygilia figurája. Ismertetőjeleik egész tárháza segített abban, hogy felidéződjék a gyógyítás lényege, végül a figurák elmaradtak, és a tárgyak önállósultak (tál, kenőcsös tégelyek, orvosi üvegcsék, eszközök, gyógynövények, füves könyv, Aszklepiosz botja a rácsavarodó kígyóval, mozsarak stb.). Számuk újakkal bővült a fejlődésnek megfelelően (desztillációs edények, műszerek, mikroszkóp stb.) és a specializálódás során létrejöttek az orvosi szakterületekre jellemző ábrák. Gyakran átfedések vannak az orvosi és gyógyszerész ex librisek jelrendszere között, nehéz őket megkülönböztetni egymástól. A jogi ex librisekhez képest kevesebb az orvosi ex librisünk a század elejéről. A kígyós bot, a kígyó és üvegcsé ábrázolások kedveltek, általában könyvvel együtt láthatók. Egynéhány alkotás az orvost munka közben mutatja be a beteggel együtt, amikor a diagnózist megállapítja vagy éppen gyógyító munkát folytat. A kor orvosát vagy a betegágyánál találjuk, vagy dolgozószobájában kutatómunkát folytat: a gyógyító munka és az olvasás, kísértetezés szorosan összefonódik. A korábbi századokban arra is akad példa, hogy a doktor szimbolikus jelenet hőse, erejét megfeszítve küzd a betegség, a baj ellen Perszeusz, Heraklész, Szt. Mihály, Szt. György képében. A század előtt általában az ember levetette magáról a mitoszok és legendák hőseinek jelmezét, és a tudomány nevében, kezében homokórával és könyvvel hadakozik a bajt okozó szörnnyel vagy a halállal.

A század elején volt aki úgy vélte, hogy az ex librisek számára legalkalmasabbak a tudomány jelképei. A foglalkozásokat ábrázoló ex librisek közt külön csoportot képeznek azok, amelyek a kutató, elmélyült tudóst ábrázolják. A körülötte lévő tárgyak, meghitt vagy rideg hangulatú dolgozó szobájának bútorai szimbolikus értelmet nyernek. A tudóst általában öreg, bölcs, érdeklődő tekintetű férfiú személyesíti meg, okos arcát szakáll, bajusz takarja, orrán szemüveg billeg. A világtól elvonuló, elzárkózó magányt érzékelteti, ha a tudós mint szerzetes a cellájában él. A buzgalom és önként vállalt magány a tudós könyvmolyok lételeme. Magányukat olykor játékos puttók vagy gitáros figurák oldják fel, akik az élet könnyebb oldalát képviselik és igyekeznek elterelni a tudósok figyelmét a munkáról, megkísértik őket: a két életvitel éles ellentétben van egymással. Jellemző a kora, a szecesszió szemléletére, hogy végletekben gondolkodik, kiélezi az elmentéket és szembeállítja azokat. Így például a csábító, olykor kacér női akt a szellem értékeivel szemben a testi gyönyörök és az érzelmi szabadoság képviselője. Az öreg könyvbúvár figurája lassanként idejétmúlt, nem

Árkossy

Árkossy István rézkarca C3

jelképezhetette már az új, fejlődőképes természettudományokat. Szerepét átvette az élete delelőjén lévő, gondolkozó férfi, akinek asztalán noha még ott láthatók a hagyományos attribútumok, de az egyes tudományok tárgyai, eszközei nagyobb szerephez jutnak.

Meglepő, hogy alig találunk műszaki témájú *ex librist* a századelőn, noha addig soha nem látott méreteket öltött a technikai fejlődés, a gépesítés. A művészetekben természetesen lecsapódott a technikai tudományos forradalom: először ellenhatást szült (Ruskin és Morris a kézi munkához óhajtottak visszatérni, gyűlölték, megvetették a gépeket), aztán a művészek rádöbbsen, hogy új kifejezési formákat kell keresniük, a rohanó világ lehetetlenné teszi az évszázadok óta kialakult művészi eljárások és módszerek továbbélését. A kisgrafika mesterei mintha kívülrekedtek volna a problémán. Képtelenek voltak megalkotni az *ex libris* műfajának megfelelő tömör és világos, új korszimbólumokat. Egy-egy lapon a mérnöki tervező munkára utaló körzöt, vonalzót, kis épületmakettet, embléma-szerű vagy allegorikus, szimbolikus egyéni hangvételű kompozícióba helyezték el. A műszaki témájú *ex libris*ek a két világháború közötti hazai művészetben váltak népszerűvé.

A tekintélyes múltú jogi és orvosi *ex libris*ek mellett fel kell hívnunk a figyelmet egy viszonylag jelentékeny csoportra, a nyomdász *ex libris*ekre. Címerük hajdan — a művészekhez hasonlóan — az első pillantásra megkülönböztette őket a többi mestertől. A nyomdászok címere noha még felfelbukkant a századforduló külföldi *ex librisei*n, nálunk szinte nyoma veszett. A festékes kézi nyomódúc egymagában vagy párosával — néha címerpajzsban elhelyezve — juttatta kifejezésre az illető vagy családja foglalkozását. Olykor a nyomdász műhelyébe nyerhetünk bepillantást vagy a mestert munkája közben lephetjük meg; Helbing Ferenc valóságos nyomdász-műhelyt örökölt meg saját *ex libris*én. Más, lényegretörő ábrázolásokról lemaradt a műhely sok-sok apró cseprő kelléke, csupán a legfontosabb, a kézi sajtó maradt meg különböző kompozícióba helyezve, vagy a konstruktív felépítésű munkaeszköz önmaga utalt a foglalkozásra, mint Kner Imre *ex libris*én.

Horváth Hilda

A cikkhez tartozó illusztrációkat technikai okok miatt a következő számunkban közöljük.

AZ EX LIBRIS MŰVÉSZEI

SIMÓ ENIKŐ

Egy-egy új ex libris-művész feltűnése kettős intellektuális örömet jelent a bibliofileknek és az ex libris gyűjtőinek. Az egyik a felfedés izgalma, amely az alkotóhoz kötődik; a másik az alkotások megismerése, az azonosságok és különbségek megállapítása, amely a művet állítja előtérbe. Így van ez S i m ó E n i k ő esetében is.

S i m ó E n i k ő már több, mint tizenöt éve tevékeny szereplője a képzőművészeti életnek, mint ex libris művész azonban alig két-három éve hívta fel magára a figyelmet. Élete kiugró események nélküli, szokványos művész-élet. 1943. október 11-én született Erdélyben, Mátisfalva községben. Az általános iskola elvégzése után Marosvásárhelyre került, a művészeti középiskolába. Érettségi után a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola hallgatója lett, ahol 1962 és 1968 között a díszítőművészeti szakon végezte tanulmányait.

Diplomájának elnyerése után 1968 és 1971 között három évet Medgyesen töltött, mint a Tirnava Textilgyár tervezője. Itteni munkássága jelentős eredményeket ért el a közízlés fejlesztése terén, de sikerélményt nem sokat jelentett, mert jórészt névtelen maradt. 1971-ben Brassóba tette át a székhelyét, mint a helyi Bábszínház díszlettervezője és azóta is, megszakítás nélkül ott dolgozik. Több tucat előadás művészi installációja fűződik a nevéhez és ezeket már a kritika is számon tartja.

Önálló alkotói munkásságának első évétől kezdve résztvevője a díszítő- és képzőművészeti kiállításoknak. 1968–71 között, mint a román faliszőnyegkiállítás egyik résztvevője alkotásait Bukarest, Rio de Janeiro, Havanna, Montevideo, Buenos Aires és Madrid közönségének mutatta be; 1971-ben Szebenben, 1973-ban Sepsiszentgyörgyön szerepeltek művei, 1974-ben pedig Brassóban volt egyéni kiállítása. 1974-től napjainkig főleg bábfesztiválokon és díszlettervezői kiállításokon szerepelt (1974: Sanaia, 1975: Brassó, Bukarest, 1976: Brassó, Bukarest, 1978: Kovászna, Bacau, 1979: Bukarest, Prága, 1982: Bukarest, Országos Díszlettervezői Kiállítás stb.). 1974-ben a bábszínházak fesztiváljának (Sinaia) díját nyerte el, 1978-ban pedig, Bakóban az „Ion Creanga” bábszínház fesztivál díszlettervezői díját kapta meg.

Az ex libris iránti érdeklődését a kiváló baróti ex libris gyűjtő, dr. Demeter Jenő és családja keltette fel és azóta, alig több, mint két-három év alatt több tucat kitűnő könyvjegy és családi grafika fűződik a nevéhez. A kezdeti tapogatózások után egyre jobban ráértett e bensőséges és személyhez kötött műfaj lehetőségeire és sajátos törvényszerűségeire; úgy alakította ki egyéni stílusát, hogy a múlt értékeinek átmentése mellett a mai ember

életérzésének kifejezéséhez is megtalálta a szükséges és korszerű művészeti eszközöket. Képipítését az egyszerűség, a rend és a harmónia jellemzik. Gyakran merít az erdélyi képzőművészet gazdag kincstárából, a népművészet tiszta forrásából. Díszítmény-központúsága nehezen enged utat a szabad asszociációk felé, de tömörítő ereje, szükséztávúsága így is kifejezőbb, mint a mesélő bőbeszédűség. A valóság biztos fogódzóját akkor sem engedi el teljesen, ha a formák lebontására szánja el magát; hol az expresszív lendület, hol a konstruktivizmus sajátos geometriája nyugözi le nézőivel együtt. Szimbólum rendszerében gyakori szereplő a madár, a szabad szárnyalás jelképe, amely Ikarosnak is példát adott és a virág, a gyengédség, a céltalannak látszó, de mégis tudatos természeti szépség kifejezője. Új szimbólumok teremtésére nem vállalkozik, de a régi szimbólumok kopottságát igyekszik eltüntetni, s ahogy a zodiakus jegyeit felvonultató lapja, vagy a Kőrösi Csoma emléklap bizonyíttják, nem is eredménytelenül. Két színre komponált, vagy színes papírra feketével nyomott metszetei belső líraiságról vallanak.

Portréra nem vállalkozik, mert az ex librisnél szükséges egyéniesítéshez más eszközök is rendelkezésére állnak. Határozottság és érzékenység, szigorú szerkesztettség és szabadabb spontaneitás egyaránt a sajátja. Az állatokhoz, „kisebb testvéreink”-hez való vonzódása poverelloi indíttatású; ismeri a nyelvüket s felénk is tolmácsolni tudja. Békét hirdet és szeretetet kínál. Asszony. És középeurópai.

A világ nagy színházi szakemberei és díszlettervezői közül csak igen kevesen foglalkoznak ex librissele; a két műfaj méretei, célja, hatása messze esnek egymástól. Talán csak az angol Gordon Craig s a magyar, Kossuth-díjas Varga Mátyás a kivételek. Simó Enikő nincs rossz társaságban!

Galambos Ferenc

HÍREK, ESEMÉNYEK

A FRANCIA EXLIBRIS-PÁLYÁZAT EREDMÉNYE

Az 1987. évi 2–3. számunkban közöltük annak a pályázatnak feltételeit, melyet a francia exlibris-egyesület és Enghien-les-Bains város irt ki „A kéz, a szerszám” címmel. (A Párizs közelében levő, kénes forrásairól híres gyógyhelyhez a modern művészet számos kiválóságának életútja kapcsolódik.) Azóta megérkezett az eredményt tartalmazó katalógus, melynek alapján megismertük ennek a nagy visszhangot keltett pályázatnak minden részletét.

Az 1988. január 31-én lejárt beküldési határidőig 24 országból 329 művésznak összesen 696 alkotása érkezett be. A résztvevők nemzetiségi megoszlása igen meglepő számadatokat mutat:

NSzK	15 művész	Olaszország	30 művész
NDK	10	Japán	4
Ausztrália	6	Luxemburg	2
Belgium	11	Hollandia	4
Brazília	3	Lengyelország	31
Bulgária	3	Románia	35
Canada	1	Svédország	1
Columbia	1	Csehszlovákia	66
Spanyolország	2	Törökország	1
Finnország	2	Szovjetunió	49
Franciaország	36	USA	1
Magyarország	10	Jugoszlávia	5

A fenti összeállításban feltűnő a lengyel, román, csehszlovák és szovjet pályázók viszonylag magas és a magyarok hozzájuk képest meglehetősen alacsony részvételi aránya.

A pályázat résztvevőinek – a grafikai technikák szerinti csoportosításban – három nagydíjat adtak ki. A fémmetszés nagydíját *Hélène Nué* (Franciaország), a fametszését *Zbigniew Dolatowski* (Lengyelország) nyerte. A litográfiai és szerigrafiai nagydíjat *Alena Vadickova* csehszlovák művésznőnek ítelték oda. A nagydíjakon túlmenően néhány intézmény, sőt magán-személy is felajánlott díjakat. Így kiadták a Fametszet c. folyóirat, továbbá a könyvkereskedők és a megye grafikusainak díját is. Egy francia

gyűjtő díjával a legjobb lengyel alkotót kívánta jutalmazni. Ezeket a kisebb díjakat 2 lengyel, 1-1 szovjet, japán, belga, csehszlovák és francia művész nyerte.

Az 57 illusztrációt tartalmazó katalógus képei alatt mindössze két magyar névvel találkozunk. Ezek közül az egyik *Bagarus Zoltán*, akinek C7 technikával dr. Szabó Zoltán részére készült lapját reprodukálták. A másik *Hervay Katalin*, aki C3 lapját dr. Virágh Zoltán nevére készítette (ő azonban Románia színeiben vett részt a pályázaton).

Hervay Katalin rézkarca C3

AZ 1989. ÉVI NEMZETKÖZI EXLIBRIS-PÁLYÁZAT SZABÁLYZATA

1. Sint-Niklaas város Nemzetközi Exlibris Centruma valamennyi ország grafikusművészei számára pályázatot hirdet meghatározott témájú ex libris készítésére. A pályázatnak az a célja, hogy az ex librisre, mint kisméretű grafikára a figyelmet felhívja, hogy annak művészi értékét jobban elismerjék. Egyidejűleg a fiatal grafikusoknak meg akarja mutatni, milyen lehetőségeket és művészi értékeket tud felmutatni a grafikának ez az ága.
2. A pályázat témájául az Exlibris Centrum az alábbi választotta: „Ex libris zenei kiadványokhoz”.
3. A készítendő ex libris tartalmazza a tulajdonos nevét, továbbá az ex libris szavakat vagy azonos jelentésű kifejezést. A grafika ne legyen nagyobb 13 cm-nél.
4. Minden grafikai eljárás megengedett.
5. Egy művész legfeljebb 3 ex librisrel pályázhat. A lapok 2-2 példányban küldendők be az alábbi címre:

Internationaal Exlibriscentrum
van de Stad Sint-Niklaas
Stedelijk Museum
Zamanstraat 49
2700 SINT NIKLAAS (Belgium)

A küldeményhez kísérfiratot kell csatolni, melyen az alábbi adatok közlendők:

A művész neve, rövid életrajza és teljes postacíme.

Az ex libris tulajdonosának neve, az alkalmazott technika és az alkotás éve. Mindez a katalógus összeállítását fogja megkönnyíteni.

A pályázók figyelmét felhívják, hogy csak kész, azaz kinyomtatott ex libriseket fogadnak el, tehát rajz, fotókópia, vázlat stb. nem kerül elbírálásra.

6. A pályázati munkák *beküldési határideje: 1989. január 1.*
7. A beküldött példányok az Exlibris Centrum tulajdonában maradnak, ezeket a résztvevők díjtalanul bocsátják annak rendelkezésére. Így a beküldők azokért fizetési vagy kártérítési igényt nem támaszthatnak.
8. Mindhárom fő technikai eljárásra (fametszet, rézmetszet, litográfia) külön-külön rangsort állapítanak meg a beküldött művekből.

9. Hat különböző díj kerül odaítélésre.
10. A zsüri az Exlibris Centrum tanácsadó testületéből áll. Ez tesz javaslatot a polgármesternek és az elnöki kollégiumnak a díjak odaítélésére.
11. A zsüri jogosult a díjakat megosztani, vagy megfelelő színvonal hiánya esetén azt ki nem adni.
12. További felvilágosítás az 5. pont alatti címről kérhető.
13. A beküldött pályaművekből válogatást mutatnak be a 15. Kisgrafikai Biennálén (1989. március 25–május 7.) rendezendő kiállításon.
14. A beküldők meghívást kapnak a nyilvános eredményhirdetésre és a kiállítás megnyitására. Időpont: 1989. március 26-án 11.30 óra.
15. A pályázaton való részvétel azt jelenti, hogy a pályázó aláveti magát jelen szabályzatnak.

★ ★ ★

„Cédula grafika” címmel jelent meg Horváth Hilda gazdagon illusztrált írása az ex librisről a Múzsák Múzeumi Magazin idei 2. számában. A szerző áttekinti az ex libris európai térhódítását, bemutatja a legjellemzőbb stílusirányzatokat, alkotókat. A hazai alkotókat tekintve Condrád Gyula, Divéky József és Gara Arnold megemlékezésével fejezi be a szemléljét.

★ ★ ★

A dorogi József Attila Művelődési Központ galériájában ez év júliusában nyílt meg MOSKÁL TIBOR grafikai kiállítása. A kiállításhoz készült tájékoztató előszavát dr. Losonci Miklós írta, ezt egészíti ki Moskál Tibor rövid önéletrajza. A kiadvány 5 eredeti mellékletet tartalmaz: két ex librist, egy budafoki és egy dorogi városképet ábrázoló kisméretű fametszetet és a Virágok című színes linómetszetet.

★ ★ ★

A Dömösi Galéria fennállásának tizedik évfordulójára Szobrászok, grafikusok Dömösön címmel jelentetett meg egy gazdagon illusztrált tájékoztatót a helyi községi tanács. A Dömös Barátainak Köre és a Komárom Megyei Tanács támogatásával napvilágot látó kiadványt Vertel József szerkesztette, a művészek életrajzát, munkásságát bemutató részt dr. Soós Imre írta. Szintén ő ismertette Zsögödi Nagy Imre munkásságát a galéria

legutóbbi, ez év augusztusában rendezett emlékkiállítására invitáló meghívón.

★ ★ ★

KÖNYVESPOLC rovatunkban ismertetjük azt a tekintélyes külsejű, gazdag tartalmú EXLIBRIS ENCIKLOPÉDIA kötetet, melyet Portugáliában az idén jelentetett meg A.M. da MOTA MIRANDA. Többen érdeklődtek aziránt, hogyan szerezhető meg a kiadvány? A kiadó tájékoztatása alapján közöljük, hogy a megrendelést az alábbi címre lehet küldeni:

Monsieur Artur Mario de Mota Miranda
Casa do Outeiro
4890 CELORICO DE BASTO (Portugal)

A megrendeléssel egyidejűleg a kötet árát is át kell utalni. A kiadvány példányonkénti ára: 30 USA dollár, vagy 17 angol font, vagy 50 nyugat-német márka.

★ ★ ★

VÉN ZOLTÁN humoros ex libriseiből és alkalmi grafiáiból G. Fiedler rendezett a Samlung Villány anyagából „Új tréfák régi technikával” címen kiállítást az NDK-beli Brandenburgban.

★ ★ ★

A MAGYAR ELEKTROTECHNIKAI MÚZEUM gyűjtői az elektrotechnika történetével kapcsolatos művészeti alkotásokat. Ezért felkérjük a gyűjtőket, hogy akinek ilyen témájú ex librise van (pl. feltalálók: Jedlik Ányos, Kandó Kálmán stb. portré, villamos gépek, készülékek, műszerek ábrázolása), küldje el az intézmény címére: 1075 Budapest, Kazinczy utca 21. A küldeményeket a múzeum kiadványaival viszonyozza.

**Kisgrafika
Barátok
Köre**

EX-LIBRIS, ENCYCLOPEDIA BIO-BIBLIOGRAPHICAL OF THE ART OF THE CONTEMPORARY EX LIBRIS. (A jelenkori ex libris életrajzi és bibliográfiai enciklopédiája) 6. kötet. Szerkesztette: A.M. da MOTA MIRANDA. Portugália, 1988. 192 lap.

Telefonkönyv nagyságban, pompás sötétkék műanyag kötésben jelent meg az az enciklopédia-kötet, mely a jelenkori ex libris 13 művésznének tevékenységéről ad számot a világnak. Immár hatodik kötete ez annak a sorozatnak, melyet ARTUR MÁRIO da MOTA MIRANDA indított el néhány évvel ezelőtt, hogy megteremtse az ex libris művészeinek modern lexikonát. Az 500 számozott példányban közreadott, terjedelmes kiadványban az alábbi művészek méltatását olvashatjuk: BRASPENNINCX (belga), CONSTANTINI (olasz), COUTEAU (francia), FERY ANTAL (magyar), JÍCHA (cseh), KOT (lengyel), MARÍK (cseh), MARIMAN (belga), MUCHA (cseh), PAYNTER (angol), SABATÉ (spanyol), SLABBINCK (belga) és WENHRYNOWICZ (lengyel).

A grafikusok bemutatását a kisgrafikai irodalom ismert személyiségei (LUC VAN DEN BRIELE, MARIO DE FILIPPIS, ALBERT COLLART, ZBIGNIEW JÓZWIK stb.) írták. A tanulmányok nagy része angol vagy francia, ritkábban német nyelvű. Egy-egy művész bemutatása 10–15 oldalon történt olyképpen, hogy egy jellemző kisgrafikája mellett közlik az alkotó fényképét, majd a róla szóló ismertetést, számos illusztráció kíséretében. Végül a művész alkotásjegyzéke olvasható, amit ugyancsak sok beragasztott vagy több színben nyomott illusztráció tesz szemléletessé.

A kötetben szerepeltetett 13 művész életkora igen változó, ami azt mutatja, hogy a szerkesztő nem kötelezte el magát egyetlen generáció mellett sem. A legidősebb művész a 81 éves spanyol Sabaté, aki csak egy évvel idősebb a magyar Fery Antalnál. A kötet legfiatalabb szereplője a 40 éves belga Mariman. A művészek tisztes életkora valószínűsíti az olvasó számára, hogy kiforrott művészegyeniségekkel fog a kötetben találkozni, amit a közölt alkotásjegyzékek, de még inkább a színvonalas illusztrációk valóban igazolnak is.

Ami az egyes művészek alkotásjegyzékét illeti, ezek terjedelmében a legnagyobb eltéréseket találjuk. A spanyol Sabaté kisgrafikai életműve 11 lapból áll csupán, s az angol Painter is mindössze 13 lapot mondhat magáénak. További hét művész alkotásjegyzékében száznál kevesebb mű szerepel. A legtermékenyebb alkotónak a közölt névsorból Marik cseh és Wenhrynowicz lengyel művész bizonyult. Az előbbinek 260, az utóbbinak 321 művet tartalmaz a kötetben megjelentetett alkotásjegyzéke. A kiadványban szereplő, legnagyobb életművel rendelkező mester Fery Antal! Kétezer darabot megközelítő ex libriseinek és alkalmi grafikáinak teljes jegyzékét nem közölhették, hiszen az mintegy 30 oldallal több helyet igényelt volna. Így a szerkesztő kénytelen volt beérni az utolsó négy esztendő (1983–1986) alkotásainak adataival.

Fery Antal bemutatását a kötetben francia nyelven e sorok írója készítette el. Az ismertetés a külföldi olvasók számára azt igyekezett megvilágítani, hogyan kapcsolódnak Fery Antal kisgrafikai az ezeréves magyar történelem eseményeihez, hogyan tükrözik lapjai mai kultúránk sokszínűségét.

Mota Miranda magas színvonalú új kiadványát Portugáliában a Ferencsek Kiadvárlata nyomtatta és kötötte.

Dr. Soós Imre

Imolay Lenkey István: KORDA BÉLA EX LIBRISEI ÉS ALKALMI GRAFIKÁI. Hajdúhadháztéglás, 1988. 20 lap. (AHajdúhadháztéglási „Földi János” Nagyközségi Könyvtár füzetei 8. szám.)

Korda Béla (1899–1972) neve nem ismeretlen a kisgrafikagyűjtők előtt. Lapjai ma is csereforgalomban vannak, az 1982. évi pécsi országos találkozó résztvevői láthatták nagyszabású emlékkiállítását. A pécsi csoport ma is tevékenyen munkálkodik emlékének ápolásában. Mégis az a kép, melyet I. Lenkey István most megjelent, csinos kiviteli füzetében Korda Béláról ad, új vonásokkal gazdagítja ismereteinket.

Az előszóból megismerhetjük a művész életének eddig még nem ismert olyan, a szó szoros értelmében vett „stációt” is, mint az első világháború három esztendeje a bukovinai, déltiroli frontokon és olasz hadifogságban. Az Alagon töltött hat esztendőről olvasva fény derül a művész lóábbrázolásainak eredetére. Ugyanis itt, a magyar lovassport egykori fellegvárában töltött évek során vált a kisgrafika legkiválóbb lóábbrázoló művészévé. 1962-től élete szorosan kapcsolódik a pécsi kisgrafikabarátok tevékenységéhez s ez alkotóművészetének kiteljesedését eredményezte.

Az alkotásjegyzékben 152 darab, főként linómetszetű kisgrafika fesorolását találjuk. Mivel több lap keletkezési éve utólag már nem volt megállapítható, a lapok felsorolása — igen célszerűen — nem időrendben, hanem a tulajdonosok nevének, a lapok témájának betűrendjében történt. Az alkotásjegyzék összeállítása Korda Béláné és dr. Semsey Andor alapgyűjtésének felhasználásával, Palásthy Lajos és Sz. Magyar Mária gyűjteményéből kiegészítve történt. A kellemes, sárga papírosra szépen nyomott kiadvány 15 illusztrációt is tartalmaz. Készült a debreceni PIREMON kisszövetkezet nyomdaüzemében.

Dr. Soós Imre

EXLIBRISKUNST UND GRAPHIK. (A D.E.G. évkönyve.) Frankfurt am Main, 1988. 80 lap.

Pompás kiállítású, gazdag ismeretanyagot tartalmazó kiadványt juttatott el a közel-múltban titkárunk címére *dr Norbert Nechwatal*, a nyugatnémet exlibris-társaság elnöke. A számos illusztrációt és beragasztott, eredeti grafikát tartalmazó, keményfedelű füzetet 550 számozott példányban nyomtatták Coburg városában. A tagság részére illetménykötetül szolgáló kiadvány német nyelven írt 14 hosszabb, rövidebb tanulmányt tartalmaz, amelyek témái a grafika egész területét átívelő zsinórra fűzhetők.

Az első cikk a késői középkor hősi könyveinek fametszetes illusztrációiról szól, a következőben Goethe grafikusai tevékenységéről olvashatunk. Ebből tudjuk meg, hogy a Költőfejedelem maga is készített ex libriseket barátai számára, két ilyen rézkarcát a tanulmány be is mutatja. Két cikk szól a századforduló éveiben a német költők, írók részére készített ex librisekről.

A „*remarque*” szó a rézkarc technikájában járatos gyűjtők előtt nem ismeretlen. A nyomólemez szélén tett kisebb vonásokon, ábrákon ellenőrzi a művész munka közben a maratás élességét. Az ilyen állapotban készült levonatot nevezik „*römark*”-nak. A művész ezeket később csiszolással eltávolítja a lemeztől. Nem így tett a német *B. Heroux*, akiről egy tanulmányból megtudhatjuk, hogy ezeket a széljegyzeteket a lap mondanivalójának gazdagítására, nem ritkán kritikai véleményének kifejezésére használta.

A kötet legjelentősebb, magyar vonatkozásokat is tartalmazó tanulmányát *N. Nechwatal* írta „Üldözés és ellenállás az ex librisen és alkalmi grafikán” címmel. A szerző itt azokat a német és más nemzetbeli művészeket veszi számba, akik a hitleri hatalomátvételt követő időkben lapjaikon felemelték szavukat az üldözés, embertelenség ellen. Ilyen volt a Budapesten lakó Vadász Endre, aki Haláltánc sorozatában szinte előre megérezte a borzalmakat. Vadász számos lapot készített dr. Lustig István szegedi ügyvéd részére, aki a lapjain megkívánt szimbolumokkal az emberiséget fenyegető veszélyre igyekezett a közfigyelmet felhívni.

Egy orosz szerzőnő Oroszország legrégebbi könyvjegyeiről ír, melyet 1490 körül alkalmazott a könyveiben egy szerzetes. A tintával rajzolt könyvjegyeket ma már 22 kötetben megtalálták. A kötet illusztris cikkíróinak sorában japán szerzővel is találkozhatunk. A befejező tanulmányt *Cliff Parfit*, a Japánban működő Angol Centrum igazgatója írta. Cikke a japánoknál igen népszerű állatöv-szimbólumoknak az ex libriseken való alkalmazásáról szól. Ha tekintetbe vesszük az Európában divatba jött oroszokpélesztést, a japán gyűjtőket nem vádolhatjuk elmaradottsággal.

Dr. Soós Imre

LAPSZEMLE

Szerkeszti: Dr. Soós Imre

EX LIBRIS – 1988. 3. szám

A luxemburgi exlibris-társaság lapjának 3. száma 18 oldalon, sok képpel jelent meg. Cikkei többek között egy luxemburgi exlibris-művészt is bemutatnak. A neve: OTA NALEZINEK. Született 1930-ban a szlovákiai Lomnicon. Prágában szerzett rajztanári oklevelet, 1969 óta Luxemburgban él. 20 darabot kitevő alkotásjegyzéke mellett 9 lapjának reprodukcióját is közlik. A nagyrészt P 1 technikával készült lapok kitűnő rajztechnikáról vallanak. A numizmatikai lapok kedvelői egy rövid cikket és 8 ilyen lap képét találják még ebben a számban.

EXLIBRIS WERELD – 31. évf. 1. szám

1988. január 1-én elhunyt Dita asszony, WIM ZWIERS holland grafikus felesége. Az elhunyt méltó társa, segítője volt a nagy holland mesternek. AB STEENVOORDEN utóbbi négy évben alkotott ex libriseinek jegyzékét közlik, mely a 35-től 79-ig terjedő opus-számokat tartalmazza.

EXLIBRIS WERELD – 31. évf. 2. szám, 1988 nyár

Hollandia 20. századi orvos-exlibriseiről közöl képekkel kísért cikket F. POT. – A német exlibris-egyesület által Pforzheim-ben rendezett „Wagner az ex librisen” c kiállításról szóló beszámolójukat Vén Zoltán ott kiállított rézkarcával illusztrálják.

EXLIBRISCIRKULÄRET – 1988. 1. szám

Az 1939-ben született lett exlibris-művész, VILNIS RESNIS méltatását közli a svéd lap legújabb számában. A művész alkotásjegyzéke a kilencszázadik tétel felé jár. A cikket kísérő 7 illusztráció jó humorú, gyakorlott alkotót jelez.

EXLIBRISCIRKULÄRET – 1988. 2. szám

Örömmel láttuk svéd laptársunk legújabb számában, hogy lapszemléjükben most először a KISGRAFIKA is szerepel. Másik magyar vonatkozása a lapnak, hogy közlik dr. Katona Gábor ex librisét. Oriol Divi készítette és Kolumbusz hajója szerepel rajta.

A 32 oldalas szám terjedelmének felét az a cikk foglalja el, melyet LUC VAN DEN BRIELE az 1943. február 4-én született cseh grafikusról, PAVEL HLAVATY-ról írt. A nálunk is jól ismert és nagyra értékelt művész a modern ex librisnek egészen sajátos stílusát teremtette meg. Lapjait színes rézkarc-technikával készíti, gyakran alkalmaz hidegtű-eljárást is. A grafikák formája sohasem szabályos négyzet: a sarkakat lekerekíti, a széleket bemetszi. Kedvenc formanyelve a szürrealizmus. A drámai elemek sűrítésével, a léptékben eltérő alakok egymás mellé helyezésével meseszerű, sokszor megdöbbentő világot tár a néző elé.

Eddig 15 bibliofil mappát adott ki, ebből tizenegy ex libriseket tartalmaz. Mappáinak lapjait egy-egy gondolatkör köré csoportosítja. Ezek között számunkra a legfontosabb az 1987-ben készült „Il Divino” című kiadványa, melynek 14 lapja között néhány magyar zenebarát-gyűjtő részére készült és zeneszerzőket ábrázoló rézkarca is szerepel.

ALBERT COLLART arra az *egyetlen* ex librisre hívja fel a figyelmet, amelyet a neves belga szürrealista festő, RENÉ MAGRITTE (1898–1967) fiatal korában alkotott.

A legkedveltebb exlibris-témákról indított sorozatban JEF ARRAS ezúttal a zenei témájú ex libriseket elemzi, hiszen az irodalom után a muzsika gyakorolta a legnagyobb hatást a gyűjtőkre és alkotókra egyaránt. A felsorolt példák között láthatjuk Bordás Ferenc, Fery Antal és Várkonyi Károly 1-1 ex librisének illusztrációját. Két-két lappal szerepel a cikkben Drahos István és Rákóczy Ferenc. (Az utóbbi név a régi, rokonszenves gyűjtőt s lelkes alkotót juttatja eszünkbe. Nagy kár, hogy Feri barátunk évek óta távolmarad az ex libris élettől!)

A zenei témák népszerűségét jelzi, hogy 1984-ben Kronach-ban mintegy 800 zenei tárgyú ex librist állítottak ki, pompás kiállítású katalógus kíséretében. Az 1988-ban Wiesbaden-ben megrendezésre kerülő exlibris-kiállítás pedig csak olyan lapokat fog bemutatni, melyek Beethoven, Mozart és Schubert tiszteletére készültek.

MARTIN R. BAYENS cikke a szitanyomás technikáját ismerteti, kiemelve, hogy ez a sablon-nyomás ősi technikáját továbbfejlesztő eljárás az ex libris jövőbeli megjelenési formáját gazdagítja majd. — PAM G. RUETER tekintélyes munkásságából 17 ex libris képét közli, L. van den BRIELE elemzi a műveket. Ennek során a művészt is idézi, véleményét nálunk is sok alkotó megszívlelhetné: „Az ex libris szövege olvasható legyen, illeszkedjék bele a kép kompozíciójába úgy, hogy létrejöjjön a kettő közötti egység.” A ROUSSEAU a fametszés négy elhunyt nagyjára emlékezik cikkében: Acket, Degouy, Jaegher és Severin emlékének felidézése olyan időben történik, amikor a „divatosabb” mélynyomású technikák mellett a fametszet látszólag vesztett tekintélyéből. A cikkíró hangsúlyozza, hogy nem az alkalmazott technika, hanem a színvonal adja a lap értékét. A cikk végén fontos közlés olvasható arról, hogy a négy művész teljes alkotásjegyzéke hol található meg. — Az exlibris-témák elemzéséről írt sorozatában most JEF ARRAS a zenei témájú lapokról ír, harminckét(1) illusztráció kíséretében. A ma-

gyar művészek közül Nagy Árpád és Bordás Ferenc 2-2 lapját, Drahos István és Sterbenz Károly 1-1 lapját reprodukálják. Sajnos az utóbbi művész tévesen S. Károly-ként szerepell!

IL COLLEZIONISTA DI EXLIBRIS — 1988. március

„Az exlibris-gyűjtő” címet viselő olasz folyóirat immár 8. száma az első találkozásunk ezzel a kiadvánnyal. A nagy formátumú, 24 oldalas lap Bolognában jelenik meg negyedévenként. A mostani szám első cikke arról ad hírt, hogy a város Képzőművészeti Akadémiájának grafikai tanszékén a fiatal OSTI professzor tanfolyamot hirdetett az ex libris története témakörben. Az ismereteket 900 eredeti lap és számos diapozitív bemutatásával szemléltették. A tanfolyam végén a hallgatók ex librist készítettek az intézmény könyvtára részére. — Születésének 100. évfordulóján megemlékeztek BRUNO DA OSIMO grafikusművészről, aki mintegy 800 ex librist készített, köztük olyan híres emberek, mint XI. Pius pápa, a király és Umberto herceg számára. Az 1962-ben elhunyt mester számos kiállítást rendezett. Életpályájának érdekessége, hogy a ferencesek harmadrendjének tagjaként fejezte be életét. — Rendszeresen ismertetik a nagy olasz gyűjtők tevékenységét. Ebben a számban többek között MARIO MICHELETTI is szóba kerül, akinek gyűjteménye 1000 rézkarcból és 5000 fametszetű ex librisből áll. Ezeket nemzetenként s azon belül alkotónként rendszerezi. Két kedvenc művésze közül az egyik FERY ANTAL. — Figyelemreméltó újtása a lapnak: évente ismertetik az újságokban megjelent exlibris-vonatkozású cikkeket, a tartalom rövid összefoglalásával.

L'EX LIBRIS FRANCAIS — 166. szám

Márciusban a „Nők napját” ünnepelték világszerte. Talán erre a napra időzítette tanulmányát G. MEYER-NOIREL asszony, aki egy, a 18. században élt francia nemesasszonyt mutat be. Madame LE DAULCEUR (1721–1756) arról nevezetes, hogy öt rézmetszetű ex librist készített családja, barátai számára. A mindössze 35 évet élt művészkedő asszony metszetei ma a francia Nemzeti Könyvtár becsben tartott darabjai.

L'EX LIBRIS FRANCAIS — 167. szám

Lapszemléjükben 13 ország exlibris-újságait ismertetik, köztük lapunk legutóbbi ket-tős számát. „Szép kötet, közel száz oldallal” — jegyzi meg róla a szerkesztő — A hírek között arról olvashatunk, hogy Columbia fővárosában, Bogotában, a svájci nagykövetségen dolgozik B. Junod, neves exlibris-gyűjtő. Ő ebben a délamerikai országban azt tapasztalta, hogy az ottani könyvbarátok nem ismerték az ex librist, könyveiket be-ragasztható bélyeggel vagy nyomdai úton sokszorosított címkével jelölték meg.

A svájci diplomata gyűjteményéből nagysikerű exlibris-kiállítást rendezett, majd az országban élő grafikusokkal a saját nevére 190 ex librist készíttetett. A hír arról nem szól, bekerült-e az eset a leg-ek könyvébe?

MARGINALIEN — 1986. 103. szám

Bár az NDK-ban működő Pirckheimer Társaság lapja elsősorban könyvművészeti kérdésekkel foglalkozik, ebben a számban exlibris-vonatkozású cikket is olvashatunk. LUTZ GRÖSEL ismerteti OSWIN VOLKAMER lipcsei rézmetsző munkásságát. A művész 1930-ban született és az iskolák elvégzése után az állami értékpapír-nyomdában dolgozott. Jelenleg szabad úszó, aki rézmetszetű lapjait hallatlan eleganciával, példás fegyellemmel alkotja meg. A közölt alkotásjegyzéke 141 művének adatait tartalmazza.

MARGINALIEN — 1986. 104. szám

A lap gazdag könyvszemléjében néhány magyar kiadvány címét is említik, köztük Szij Rezső Gyűjteményem c. sorozatának 7. kötetét. A gyűjtés elméleti kérdéseivel foglalkozók számára tanulságos olvasmány lehet az Ausztriában megjelent „Metaphysik des Exlibris” c. könyvecske. Szerzője: V.M. Premstaller.

MARGINALIEN — 1987. 105. szám

Az 1887-ben született CURT HASENOR eredetileg szobrásznak készült s csak betegsége miatt tért át a grafikára. 1907 és 1910 között 40 rézmetszetes ex librist alkotott, ezek ma a gyűjtők féltett kincsei. A művészre alkotásjegyzékének közlésével emlékezik meg a lap, amelyben az utrechti kongresszus eseményeinek leírását is olvashatjuk.

MARGINALIEN — 1987. 106. szám

Exlibris-vonatkozású cikket ez a szám nem tartalmaz.

MARGINALIEN — 1987. 107. szám

Ez a szám a magyar könyvkultúrába ad bepillantást. A kiadvány szerzői valamennyien magyar szakemberek, akik német nyelvű cikkükben a magyar könyvművészetről, könyvillusztrációról, könyvkiadásról, könyvtárakról mondják el gondolataikat a külföld számára.

MITTEILUNGEN DER D.E.G. — 1987. 2. szám

A Wiesbaden város által meghirdetett exlibris-pályázat nyerteseinek névsorát közli a lap, a díjnyertes lapok képeinek közlésével. „A művészet és színház a városban” c. pályázat 1.000 márkás első díját Karel Zeman, 38 éves csehszlovák művész nyerte. Az egyenként 500 márkás 2. díjat két szovjet alkotónak (Podoltschak és Stirschak) ítélték oda. A harmadik helyen két kínai és egy finn művész előtt Molnár Dénes (Románia) végzett. Külön díjat kapott a pályázat legfiatalabb résztvevője, Maria V. Kulik (SzU). Az eredményt kommentáló újságcikkekből megtudjuk, hogy 24 ország 330 művésze vett részt a pályázaton, mintegy 600 művel. A díjazott alkotások több mint fele szürrealista stílusban készült.

MITTEILUNGEN DER D.E.G. — 1987. 3. szám

Ez a szám több oldalas, igen részletes lapszemlével kezdődik. Bennünket nem ért meglepetés olvasásakor, mert a KISGRAFIKÁRÓI most nem esik szó, mint valamennyi korábbi kiadványukban, pedig mintegy tíz európai exlibris-újság anyagát rendszeresen ismertetik. Vajon hol lehet a hiba? MANFRED NEUREITER az ex libris forgalmazása terén mutatkozó merkantil törekvésekről ír. Említi a hannoveri Bauer galéria által 1983-ban kiadott katalógust, melyről lapunkban Semsey Andor is megemlékezett. Ez a kiadvány „csillagászati” árákon tűntette fel kisgrafikáit, melyek láttán némelyik gyűjtő akár milliomosnak is képzelhette magát. A cikk arra hívta fel a figyelmet, hogy az irreális árakat tartalmazó kiadvány óta más kereskedőknél is „árrobbanás” következett be, melyre példákat is felhoz. A szerző szerint vissza kell térni az igazi és nem üzleti szellemű cseréhez, amikor a gyűjtő művészileg értékes lapjáért ugyanilyen színvonalat kíván, függetlenül a technikától és egyéb szempontoktól.

A D.E.G. elnöke, NORBERT NECHWATAL gyűjteményéből kiállítás nyílt Bayreuthban „Wagner Richard az ex librisen” címmel. A lap más folyóiratok reflexióit közli. Közülük az egyik a művésszel kapcsolatban ritkán előforduló humoros ábrázolásokat emeli ki s megemlíti Vén Zoltán lapját.

MITTEILUNGEN DER D.E.G. — 1988. 1. szám

„Európa exlibris-újságaiból” című, terjedelmes rovatukban több más lap társaságában részletesen ismertetik a KISGRAFIKA 1987/1. számát. Végre megtört a jég! — A D.E.G. (a Nyugatnémet Exlibris-társaság) 1988 májusában rendezi éves találkozóját az ékszer- és óraiparáról híres Pforzheim városban. A találkozó színhelyétől szolgáló „Aranykapu” szállóban 115 szoba áll majd a résztvevők rendelkezésére. A részvételi felhívás azt is megemlíti, hogy a vendégek az épület mélygarázsát közvetlenül a folyosóról érhetik el — gyorslift segítségével. (A KBK jövő évi jubileumi találkozója alkalmából a résztvevők számára ezt a kényelmet előreláthatólag még nem tudjuk biztosí-

tani.) — Nagy elismeréssel, részletesen ismertetik az 1987-ben Kitzingenben a Bodnár és Schwarz gyűjteményből rendezett kiállítás katalógusát. (Lapunk előző számában írtunk róla!) A cikkből szó szerint idézzük az alábbi mondatot: „A katalógus örvendetes példája az igen hasznos és mindkét nép által felettebb kívánt együttműködésnek, a német és magyar nép közti barátságnak.”

MITTEILUNGEN DER Ö.E.G. — 1988. április

Az osztrák kisgrafikai társaság márciusi közgyűlése áttekintette az elmúlt év munkáját. Ennek során az a kívánság merült fel, hogy több életet kell vinni a társaság tevékenységébe. Ezt a nálunk is megszívlelendő tanulságot új tagok bevonásával kívánják elérni. Az éves tagdíjuk változatlan maradt, belföldieknek: 170, külföldieknek: 200 schilling. Dr. GÁLOSY ÉVA cikke arról tudósít, hogy az ország Nemzeti Könyvtárában ex libris részleg létesült. Az ország művészei ajándékozták erre a célra műveik próbanyomatát (Probe). Így a gyűjteménynek sajátos arculata lesz. A cikk azt is hangsúlyozza, hogy szabad grafikát nem gyűjt a könyvtár. — 70. születésnapja alkalmából kiállítással köszöntötték RUDOLF TOTH professzort, aki egykor az Osztrák Nemzeti Bank rézmetsző művésze volt és számos osztrák bélyeget is tervezett. — Bőséges lapszemléjükben lapunk múlt évi kettős számát ismertetik: „Mint mindig, egy egész könyv, 96 oldal és sok kép.” — A lap mellékleteként megjelent tagnévsoruk (nem cserelista) mintegy 240 gyűjtőt és 20 intézményt sorol fel.

OBVESTILA — 92. szám

A szlovén gyűjtők lapja mozgalmas egyesületi életéről, gazdag havi programajánlatról ad számot. Az ottani gyűjtőket nemcsak a kisgrafika, hanem a szép fák, a növények is érdeklik.

OBVESTILA — 94. szám

Hírvonatukban megemlékeznek dr. Semsey Andor elhunytáról, megemlítve, hogy egy ideig a FISAE elnöke is volt. Örömmel tapasztaljuk a lap tartalmának gazdagodását: ebben a számban már 15 ex librist reprodukáltak.

OBVESTILA — 95. szám

A mindössze 4 oldalas kiadvány a szlovén gyűjtők kulturális életéről ad beszámolót: Ljubljana városban megtekintették a Kínai festmények a Ming Quing dinasztia idejéből c. kiállítást.

ZPRÁVY S.S.P.E. — 1987. 3. szám

Ebben a számban két olyan művészről emlékeznek meg, akik száz éve születtek. Az egyik Josef Lada, a Svejik közismert illusztrátora (1887–1957), aki életében 21 P1 technikával készült könyvjegyet is alkotott. Ugyancsak alkotásjegyzékével szerepel a kiadványban Anna Mackova (1887–1969) grafikusnő is. Alkotásainak száma 226, főként fametszetű kisgrafika.

ZPRÁVY S.S.P.E. — 1987. 4. szám

Harminckét oldalas kiadvány — elejétől végéig cseh nyelven, más nyelvű tartalmi kivonat nélkül. Illusztráció nincs ebben a számban, csupán az előző két évfolyam tartalomjegyzékét mellékeltek.

ZPRÁVY S.S.P.E. — 1988. 1–2. szám

Az 1988. esztendő jubileumi év a csehszlovák gyűjtők számára, mert most emlékeznek meg a bibliofil mozgalom 80 éves és az exlibris-társaság 70 éves évfordulójáról. Ez a szám már német nyelvű tartalomjegyzékkel jelent meg, így megkönnyítették számunkra is a tájékozódást. Rövid cikk számol be az NSzK-beli Kitzingen városban rendezett szőlős-boros kiállításról, hol Bodnár Sándor és Herbert Schwarz ex librisei kerültek kiállításra. „Új művészek bemutatása” c. rovatukban JOSEF CERNY (szül. 1934) méltatását és rövid alkotásjegyzékét találjuk. Ezzel a számmal érkezett titkárunkhoz JOSEF HODEK (1888–1973) grafikus tekintélyes, 457 lapból álló alkotásjegyzéke, mely a névmutatóval együtt 20 oldalas, csinos kiadványt tesz ki.

Perei Zoltán fametszete X1

RÉSUMÉ

L'excellent Maître hongrois de la petite gravure, M. ANTAL FERY a fêté le 12 juin 1988 son 80ème anniversaire. En son honneur le KBK a organisé en juin, dans le Club des Artistes Fészek, une exposition retrospective contenant ses créations les plus réussies. Le Comité de Rédaction de notre revue salue avec ce numéro l'artiste illustre, président du Cercle des Amis de la Petite Gravure.

Dans l'article premier dr. IMRE SOÓS fait connaître détaillément la carrière artistique d'ANTAL FERY en analysant son style, faisant connaître ses expositions. On lit aussi sur les trois volumes de sa liste des créations, publiée par le Musée de Szerencs, ville natale de l'artiste. Le nombre des créations de petite gravure de l'artiste — en grande majorité xylographies — a dépassé le 2.000. (P. 4—16.)

Dans la rubrique Expositions on lit sur l'exposition commémorative d'ISTVÁN DRÁHOS, organisée à Szentes par son fils à l'occasion du 20ème anniversaire de son mort. (P. 17—18.) La Bibliothèque Nationale Széchényi a organisé à Budapest une exposition des petites gravures de l'artiste bulgare PENCSE KULEKOV. Nous publions le discours d'ouverture de ZOLTÁN KIRÁLY, retenti à l'occasion du vernissage. (P. 19—23.)

Le rubrique ATELIER contient l'article de MME KATALIN KÜRTI sur la Guilde Ajtói Dürer. C'était l'association des collectionneurs de la petite gravure dans la ville Debrecen. La guilde a déployé une activité considérable parmi les années 1935 et 1944. (P. 24—26.) MME HILDA HORVÁTH continue sa série sur les possibilités du classement thématique des ex libris du début du XXème siècle. Dans l'article présent il traite les symboles de profession (e. g. juriste, médecin). (A cause des difficultés techniques les illustrations de cet article seront publiées dans notre prochain numéro.) (P. 27—29.)

Dans la rubrique Maîtres de l'ex libris FERENC GALAMBOS présente l'artiste graphique hongrois ENIKŐ SIMÓ qui vit en Transsylvanie. Elle y est née en 1943 et elle a terminé ses études à Kolozsvár dans l'École Supérieure des Beaux-Arts Andreescu. L'artiste a participé à plusieurs expositions avec ses maquettes. Depuis quelques années elle s'occupe aussi de la petite gravure. (P. 31—32.)

Nous publions des nouvelles sur les pages de 33 à 37.

Dans la rubrique Casier de bibliothèque dr. IMRE SOÓS fait connaître trois publications récemment parues, parmi eux le grand volume de A. M. da Mota Miranda. Dans cette encyclopédie on peut lire aussi sur l'activité artistique d'Antal fery. (P. 38—40.)

La revue de la presse étrangère du Dr. IMRE SOÓS fut publiée sur les pages de 41 à 47.

Vincze László linómetszetei X3

A hátlapon: FERY ANTAL fametszete X2

ÁRA: 48 Ft

